

מלכות חזקיהו בירושלים (ג) / לדמותו של חזקיהו (חלק א)

והעמידם מחדש על מחלקותיהם ומשמרותיהם (דה"ב ל"א, ב,
זח"ז).

ד. דוד העמיד משוררים מבני לוי:

וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת אַחֵיהֶם
הַמְשֻׁרְרִים בְּכָלִי שִׁיר נְבָלִים וְכַנְּוֹת וּמְצֻלְתִּים מִשְׁמִיעִים
לְהַרְיֵם בְּקוֹל לְשִׁמְחָה (דה"א ט"ו, טז).

וחזקיהו חידש את שירם ואת זמרים, תוך התייחסות חוזרת
ונשנית של הכתוב למפעלו של דוד בעניין:

וַיַּעֲמֵד אֶת הַלְוִיִּם בֵּית ה' בְּמִצְלֹתֵיהֶם בְּנְבָלִים וּבְכַנְּוֹת
בְּמִצְוֹת דָּוִד וְגַד חֲזָה הַמְּלֶךְ וְנָתַן הַנְּבִיא כִּי בָּיַד ה'
הַמְּצֻוֶה בָּיַד נְבִיאָיו. וַיַּעֲמֵדוּ הַלְוִיִּם בְּכָלִי דָּוִד וְהַכְּהֵנִים
בְּחֻצְרוֹת. וַיֹּאמֶר חֲזַקְיָהוּ לְהַעֲלוֹת הָעֵלָה לְהַמְזַבֵּחַ
וּבְעֵת הַחֹל הָעוֹלָה הַחֹל שִׁיר ה' וְהַחֻצְרוֹת וְעַל יְדֵי כָּלִי
דָּוִד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל... וַיֹּאמֶר יְחֻזְקִיָּהוּ הַמְּלֶךְ וְהַשָּׂרִים
לְלִוִּים לְהַלֵּל לַה' בְּדַבְרֵי דָּוִד וְאָסַף הַחֲזָה וַיְהַלְלוּ עַד
לְשִׁמְחָה וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ (דה"ב כ"ט, כה-ל).

ה. בדומה לדוד, שנלחם בפלשתים (שמ"א ז'; שמ"ב ה') ובעמלק
(שמ"א כ"ז, ח-ט; ל'), מרחיב חזקיהו את הממלכה לכיוון אזורים
שבשליטתם של שני עמים אלו (מל"ב י"ח, ח; דה"א ד', מא-מג).

ו. הישועה מאשור מתוארת בדברי הימים בלשון דומה לאמור
בדוד במלחמותיו:

וַיֹּשֶׁע ה' אֶת יְחֻזְקִיָּהוּ וְאֶת יְשָׁבִי יְרוּשָׁלַם מִיַּד סַנְחַרִּיב
מֶלֶךְ אַשּׁוּר (דה"ב ל"ב, כז).

וַיֹּשֶׁע ה' לְדָוִד בְּכָל אֲשֶׁר הִלָּךְ (דה"א י"ח, ו).

לא-פחות נקודות דמיון יש בין חזקיהו ושלמה:

א. שלמה חנן את בית ה', וחזקיהו חננו מחדש. יתר על כן, יש
דמיון בין שתי החנוכות: חנוכת שלמה ארכה ארבעה עשר
יום, שבעת ימי החנוכה ושבעת ימי חג הסוכות (מל"א ח', סה;
דה"ב ז', ט); וטיהור הבית וחנוכתו אצל חזקיהו נמשכו שמונה
ימים ושמונה ימים:

וַיַּחֲלוּ בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבַיּוֹם שְׁמוֹנֶה לַחֲדָשׁ
בָּאוּ לְאוֹלָם ה' וַיִּקְדְּשׁוּ אֶת בֵּית ה' לְיָמִים שְׁמוֹנֶה וּבַיּוֹם
שְׁשֶׁה עָשָׂר לַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן כָּלוּ (דה"ב כ"ט, יז).

ב. על הפסח שעשה חזקיהו נאמר:

וַתְּהִי שִׁמְחָה גְדוֹלָה בִּירוּשָׁלַם כִּי מִיָּמֵי שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא כָזָאת בִּירוּשָׁלַם (דה"ב ל', כו).

שיעור זה יעסוק ביחס בין חזקיהו ובין שלושה אישים אחרים:
נדון בניסיונו של חזקיהו להידמות לדוד ושלמה מחד גיסא,
ובמערכת היחסים בינו ובין הנביא ישעיהו מאידך גיסא.

א. חזקיהו ודוד ושלמה

מכמה וכמה כתובים עולה שבמובנים רבים מאוד ניסה חזקיהו
לחדש בימיו שלטון הדומה בצביונו לימי דוד ושלמה. כבר
הזכרנו בשיעור שעבר את דברי הגמרא "ביקש הקדוש ברוך
הוא לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג" (סנהדרין צד ע"א).
ואף שבסופו של דבר ציפייה זו לא התגשמה, ברור לגמרי מן
הנבואה המבשרת על הולדת חזקיהו כי הוא יועד לחולל שינוי
עצום בממלכה – לתקן את החברה במשפט ובצדקה ולכונן
מלכות יציבה ברוח בית דוד – כדברי הנבואה על הולדתו:

הָעַם הַהֲלָכִים בַּחֲשֶׁךְ רָאוּ אֹר גְּדוֹל יִשְׁבִי בְּאַרְץ צִלְמוֹת
אֹר נִגַּה עֲלֵיהֶם... כִּי יֵלֵד יֵלֵד לָנוּ בֶן נִתָּן לָנוּ וְתִהְיֶה
הַמְּשֻׁרָה עַל שְׁכֵמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פְּלָא יוֹעֵץ אֶל-גְּבוּר
אֲבִיעֵד שֵׁר שְׁלוֹם. לְמַרְבֵּה הַמְּשֻׁרָה וּלְשִׁלּוֹם אֵין קֶץ עַל
כֶּסֶף דָּוִד וְעַל מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֶתְּהָ וּלְסַעֲדָהּ בְּמִשְׁפָּט
וּבְצִדְקָה מַעֲתָהּ וְעַד עוֹלָם קִנְאֵת ה' צָב-אוֹת תַּעֲשֶׂה
זֹאת (ישעיהו ט', א, ה-ו).

הכתובים מסרטטים קווי דמיון רבים בין חזקיהו לדוד ושלמה.
נתחיל בדמיון לדוד. הכתוב מעיד על חזקיהו במפורש:

וַיַּעַשׂ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָי ה' כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד אָבִיו

(מל"ב י"ח, ג).

ואכן, בכמה מקומות נוקט הכתוב בלשונו דומות ביחס לשני
המלכים ומספר על מפעלים דומים שפעלו שניהם:

א. בדוד נאמר:

וַיְהִי דָּוִד לְכָל דָּרְכוֹ מִשְׁכִּיל וְה' עִמּוֹ (שמ"א י"ח, יד).

ובחזקיהו נאמר:

וְהָיָה ה' עִמּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יֵצֵא יִשְׁכִּיל (מל"ב י"ח, ז).

ב. דוד אומר לראשי העם:

אֲנִי עִם לְבָבִי לְבָנוֹת בֵּית מְנוּחָה לְאַרְוֵן בְּרִית ה' וְלַהֲדָם
רְגְלֵי אֶל-לְהִינֵנוּ (דה"א כ"ח, ב).

ובאותו סגנון ממש מודיע חזקיהו לכוהנים וללוויים על
כוונתו לחדש את הברית עם ה' לאחר ימי אחז:

עֲתָה עִם לְבָבִי לְכָרוֹת בְּרִית לַה' אֶל-לְהִי יִשְׂרָאֵל

(דה"ב כ"ט, י).

ג. דוד פקד את הכהנים והלוויים וייסד את משמרותיהם (ראה
דה"א ט', כב; ט"ו-ט"ז; ובעיקר כ"ג-כ"ו), וחזקיהו מנאם ויחסם שנית

1 עשיית הדברים בראשית חודש ניסן מקבילה לחנוכת המשכן ולימי
המילואים.

נוכל לסכם, אם כן, שבמובנים רבים מאוד – רוחנית, לאומית, מדינית וצבאית – מנסה חזקיהו להידמות לדוד ולשלמה, להמשיך את פועלם ולהחזיר את עטרת בית דוד ליושנה.

ב. חזקיהו וישעיהו

כפי שראינו, היחסים בין חזקיהו וישעיהו, המלך והנביא, החלו עוד בטרם נוצר חזקיהו בבטן ובטרם יצא מרחם; הכוונה כמובן לנבואתו של ישעיהו על הולדת חזקיהו ועל המהפך הרוחני והחברתי שהוא אמור לחולל בממלכה.

ואכן, בראשית ימי חזקיהו דומה שהוא ממלא היטב אחר המצופה ממנו: הוא מבער את העבודה הזרה, שב וחונק את בית ה' ומחדש את העבודה בו, עושה את הפסח בשיתוף ממלכת ישראל ומפקיד חכמים על כתיבת הנבואה והחכמה. מה הביא את חזקיהו, בנו של אחז הרשע, לעשות את כל אלו? ההשערה המסתברת היא שישעיהו נטל חלק משמעותי ביותר בחינוכו של חזקיהו והטביע עליו חותם עמוק.

ברם, בהמשך ימי חזקיהו – וככל הנראה כבר בשלב מוקדם שלהם – אנו מוצאים ארבע נבואות (שכבר נידונו בפירוט בשיעורים הקודמים) שבהן מבקר ישעיהו את מדיניותו, הגם שבלא לפנות אליו ישירות:

- בנבואה הראשונה (לפי הסדר הכרונולוגי המשוער) מתריע הנביא מפני הישענות על מצרים ומבשר על תבוסתה בפני צבא אשור והולכת שבי מצרים וגלות כוש בידו (ישעיהו כ).
- הנבואה השנייה (פרקים ל"א-ל"א) מפרטת את חומרת הישענות על מצרים ואת היותה נסיגה מן המשמעות המכוננת של יציאת מצרים ליחסים בין הקב"ה ועם ישראל.
- הנבואה השלישית (א', כא-ל) מתארת את ההשחתה המוסרית של ירושלים, ובפרט של השרים העומדים בראשה, המונעת את גילויה כעיר צדק.
- בנבואה הרביעית (פרק ל"ב) מבקר הנביא בחריפות את הקמת מערכת הביצורים בירושלים בלא להתבונן במשמעות הדבר לקשר עם הקב"ה, ואת אווירת הביטחון ששררה בעיר, שהתבטאה בהתמקדות בחיי שעה ובהוללות (במחציתו השנייה של הפרק מופיעה זכור הנבואה הקשה על שבנא).

גם שכשמגיע סנחריב ליהודה וכובש את כולה אין חזקיהו ממנהר לפנות לישעיהו, והוא עושה זאת רק כשרבשקה עולה על ירושלים, מתוך תחושה כי "באו בנים עד משבר וכח אין ללדה" (מל"ב י"ט, ג). ישעיהו משיב לחזקיהו שלא יירא מפני מלך אשור: "הנני נתן בו רוח ושמע שמועה ושב לארצו והפלתו בחרב בארצו" (שם, ז). סנחריב אכן נאלץ לעזוב, אך הוא שב ומזהיר את חזקיהו כי יחזור לעיר ויכבשה. חזקיהו עולה לבית ה' ומתפלל: "...אתה הוא הא-להים לבדך לכל ממלכות הארץ... ועתה ה' א-להינו הושיענו נא מידו וידעו כל ממלכות הארץ כי אתה ה' א-להים לבדך" (שם, טו-טז). ואז פונה ישעיהו לחזקיהו שנית ומבשר לו כי ה' שמע את תפילתו: "וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדך" (שם, לד).

מפגש מקביל (מבחינת זמנו) בין המלך והנביא מתנהל על רקע מחלתו של חזקיהו: ישעיהו בא לבקר את המלך ולבשר לו כי

ג. שני המלכים פעלו לארגון מנהל הממלכה: שלמה ייסד חלוקה מנהלית חדשה, שאינה תלויה בגבולות השבטים (מל"א ד'); ועל חזקיהו נאמר שעשה ערי מסכנות "לתבואת דגן ותירוש ויצהר" (דה"ב ל"ב, כח).²

ד. החכמה היא אחת מתכונותיו הבולטות ביותר של שלמה, והכתוב חוזר ומדגיש אותה (מל"א ג'; ה', ט-יד):

וַיָּבֹאוּ מִכָּל הָעַמִּים לְשִׁמֹּעַ אֶת חֻמְתַּי שֶׁלֹּמֹה מֵאֵת כָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת חֻמְתּוֹ (שם ה', יד).

חזקיהו ממשיך וממשיך את מפעלו של שלמה בתחום זה:

גַּם אֵלֶּה מַשְׁלֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשֵׁי חֻזְקִיָּה מִלְּךְ יְהוּדָה (משלי כ"ה, א).

ה. ביחס לשני המלכים מדגיש הכתוב את עושרם הרב (מל"א ה', ב-ח; שם י'; דה"ב ל"ב, כז-כט).

ו. לשני המלכים מביאות ממלכות זרות מנחה:

וְכָל הָאָרֶץ מִבְּקָשִׁים אֶת פְּנֵי שְׁלֹמֹה... וְהָמָּה מִבְּאִים אִישׁ מִנְחָתוֹ כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וְשִׁלְמוֹת וְנִשְׁקָ וּבִשְׂמִים סוּסִים וּפָרָדִים דָּבָר שָׁנָה בְּשָׁנָה (מל"א י', כד-כה).

וְרַבִּים מִבְּאִים מִנְחָה לַה' לִירוּשָׁלַם וּמִגְדָּנוֹת לִיְחֻזְקִיָּהוּ מִלְּךְ יְהוּדָה (דה"ב ל"ב, כג).

ז. בברית של חזקיהו עם מצרים יש משום המשך לקשר בין שלמה ובין מצרים (מל"א ג', א; ט', טז-יז; י', כח-כט).

אך ההקבלה בין חזקיהו לבין דוד ושלמה אינה בפרטים בלבד; זוהי הקבלה מהותית. דוד בחר כבירה בירושלים – המצויה בגבול נחלות השבטים היריבים יהודה ובנימין, המייצגים את בני רחל ובני לאה – מתוך מגמה לאחד את השבטים כולם; הוא העלה את הארון לירושלים; והוא גם שהניח את התשתית הארגונית, החומרית והמעשית לבניין הבית, שאותו השלים שלמה. חזקיהו הוא המלך הראשון לבית דוד האוכף את איסור העבודה בבמות (מל"ב י"ח, ד; דה"ב ל"א, א), הנובע מבניין המקדש; הוא מטהר את המקדש מן העבודה הזרה והטומאה שהכניס לתוכו אביו אחז; הוא מחדש את עבודת המקדש, ובכללה את התקנות שהתקין בו דוד; והוא מזמין את אנשי ממלכת ישראל לעשות את הפסח במקדש, ובכך לחדש את הברית עם הקב"ה תוך איחוד שתי הממלכות מחדש סביב המקדש. בכל אלו ממשיך חזקיהו את מפעלם של דוד ושלמה בהקמת המקדש והולך בדרכיהם. ומעניינים ביותר בהקשר זה דברי הירושלמי (פסחים פ"ט ה"א) כי בימי חזקיהו "גולגולתו של ארנן היבוסים מצאו תחת המזבח": כביכול רק בימי חזקיהו בטלה לחלוטין האחיזה שהותיר דוד לארוונה בהניחו לו להמשיך ולהחזיק במקום, ורק אז תוקן פגם זה. ואכן, בעוד שבימי דוד נשלח המלאך להשחית את ירושלים, בימי חזקיהו בא המלאך להושיע את ישראל ולהכות במחנה אשור.

² בערים רבות מאוד בנחלת יהודה נמצאו ידיות של קנקני אגירה לתבואה ועליהן חותמות עם הכתובת "למלך" ושמה של אחת מארבע ערים מרכזיות ביהודה: חברון, זיף, שכה וממשת. משערים שערס אלו סיפקו תבואה למלכות בתקופת חזקיהו, והכתובות על הידיות מציינות את מקור התבואה.

השאר בגלל השפעתו הרעה על המציאות הרוחנית בירושלים (ראה שיעור 19).

באותו פרק זמן עצמו אנו עדים למפגש נוסף בין המלך והנביא: חזקיהו חולה למות, והנביא בא לבקר. על מפגש זה ועל ההקבלה בינו ובין המצור והתשועה כבר דנו בפירוט, וכאן אנו מבקשים לציין את הצעתם המפתיעה של חז"ל כי המפגש הזה הוא בעצם מטרת החולי שבא על חזקיהו:

אמר רב המנונא: מאי דכתיב [מהו שכתוב] 'מי כהחכם ומי יודע פשר דבר' (קהלת ח', א) ? מי כהקדוש ברוך הוא שיודע לעשות פשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לישעיהו.

חזקיהו אמר: ליתי ישעיהו גבאי, דהכי אשכחן באליהו דאזל לגבי אחאב [יבוא ישעיהו אצלי, שכך מצינו באליהו שהלך אל אחאב].

ישעיהו אמר: ליתי חזקיהו גבאי, דהכי אשכחן ביהורם בן אחאב דאזל לגבי אלישע [יבוא חזקיהו אצלי, שכך מצינו ביהורם בן אחאב שהלך אל אלישע].

מה עשה הקדוש ברוך הוא? הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לישעיהו: לך ובקר את החולה. שנאמר 'בימים ההם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר אליו כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה' וגו' (מל"ב כ', א; ישעיהו ל"ח, א) (ברכות י"א).³

הרב קוק (עין איה על ברכות י"א, אות קלו) מבאר כי המחלוקת שמתארה המדרש בין ישעיהו וחזקיהו סבה על היחס הראוי בין כוח הנבואה, ש'תעודתו למלא את הצרכים הנצחיים של האומה, להנחילה חיי עד רוחניים', ובין כוח המלוכה, שעניינה בחיים הלאומיים בהווה:

ישע' חרד פן בבכרו את כח המלוכה על כח הנבואה, יפול העם ברוחו וישכח דאגתו הנצחית. וחזקי' דאג אם יראה העם, שכח המלוכה רפה הוא לעומת כח הנבואה, יסור חזקו המדיני ההוה ממנו ומזה תצאנה תוצאות רעות למצב המוסרי גם כן, של תורה ויראת ד' ומדות טובות, הנתמכות כולן בעז מלך.

הפשרה שהטיל הקב"ה בין שני הצדיקים מבטאת את האיזון השקול והמדויק בין שני הכוחות – כוח הנבואה הנצחי וכוח המלוכה הזמני:

והקב"ה הטיל פשרה ביניהם, שעין השגחתו צופיה, שלפי מצבם של ישראל בעת ההיא, הדבר מוכרח שיהיו שני אלה הכוחות שקולים ובאופן מדויק, דהיינו שלפי המראה החיצוני תהי' למלוכה רוממות הנבואה למען חזק המשרה והעז הלאומי, אבל להחודר בפנים הדבר יראה שהמלך נכנע בהנהגתו הזמנית לבטלה מפני הטובה הנצחית הנבואית. זוהי הפשרה של הקב"ה, הביא יסורים על חזקי' ואמר לו לישע' לך ובקר את החולה. הרי בגלוי, היתה יד המלוכה רוממה, שהרי ישע' הנביא על כל פנים הלך אל חזקי' המלך, אבל בתוכם של דברים, מי סבל מכאוב ונדחה, המלך.

מותו קרב; חזקיהו מתפלל; וישעיהו מודיע לו כי ה' שמע את תפילתו ויוסיף על חייו חמש עשרה שנה, תוך חזרה על ההבטחה להצילו מכף מלך אשור ולהגן על העיר (שם כ', א-יא).

המפגש האחרון שעליו מספר המקרא בא לאחר שחזקיהו מראה לשליחי מלך בבל את כל אשר באוצרותיו. ישעיהו מגיב על כך בנבואה קשה: "הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך... בבלה לא יִנְתֵר דבר... ומבניך... יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל" (שם, יז-יח). וחזקיהו משיב: "טוב דבר ה' אשר דברת ויאמר הלוא אם שלום ואמת יהיה בימי" (שם, יט).

כיצד יש להבין את התהפוכות הללו במערכת היחסים המורכבת בין שני האישים?

נראה שעוד בימי אחז – וייתכן שאף בראשית מלכות חזקיהו – חינך ישעיהו את חזקיהו לנהוג בדרך הפוכה מזו של אביו. ההתחלה הייתה טובה מאוד: חנוכת המקדש והשבת העבודה אליו, עשיית הפסח עם ממלכת ישראל וחידוש הזיקה לתורה ולחכמה. ברם, כבר בשלב מוקדם של מלכותו מחליט חזקיהו למרוד באשור, תוך כריתת ברית עם מצרים ומדינות נוספות מחד, ומאידיך – תוך הזנחת הזירה הפנימית להנהגתם של שרים סוררים, ביניהם שבנא, שהשחיתו את העיר והעם.

קשה לקבוע ממה נבע שינוי זה במדיניותו של חזקיהו: האם הבין כי הדרישה להתנהגות הפוכה מזו של אחז כוללת גם מרידה באשור? ושמה עם ביסוס מלכותו החליט לנקוט בדרך עצמאית, מנותקת מהנביא, שהביאה לנסיגה מן המשמעות של יציאת מצרים כלפי חוץ, ומדרך הצדק והמשפט שמייצגת ירושלים ושהייתה ייעוד מלכותו – מבית? כך או כך, במהלך המחצית הראשונה של מלכות חזקיהו אין המקרא מספר על קשר כלשהו בין המלך לנביא. הנביא, מצדו, מביע (שלא בפנייה ישירה לחזקיהו) הסתייגות מוחלטת מן הברית עם מצרים ומן המציאות הרוחנית בירושלים: הן מן השחיתות המוסרית, הן מן הביטחון העצמי המופרז, ההוללות וההתמקדות בחיי שעה מבלי להתבונן לעתיד.

מאידיך גיסא, בכל פרק הזמן שקדם לבוא סנחריב איננו מוצאים התייחסות כלשהי של המלך ולו לאחת מביקורותיו של הנביא. רק כאשר כלו כל הקצין ו"באו בנים עד משבר וכח אין ללדה" – רק לאחר שצבא סנחריב פלש ליהודה, כבש את כל עריה ופנה לאיים באופן ממשי על ירושלים בפיקוד רבשקה המחורף את שם ה' – רק אז פונה חזקיהו לנביא ומבקש את ישועת ה'.... והקב"ה נעתר ומרגיע אותו בפי הנביא – "אל תירא מפני הדברים אשר שמעת" – מענה המוסבר ביתר פירוט בהמשך, בעקבות תפילתו של חזקיהו בבית ה'. ומתבקשת השאלה: הכיצד זה משנה עתה הנביא לחלוטין את יחסו, לאחר הנבואות הקשות שניבא בראשית ימי חזקיהו?

דומה ששינוי יחסו של הנביא לחזקיהו נובע משינוי יחסו של חזקיהו לדבר ה': קריעת הבגדים וההתכסות בשק; העלייה לבית ה' והתפילה הנסוכה כולה הכרה במלכות ה' ובקשת ישועה מאתו למען שמו; ועצם הפנייה לנביא – כל אלו הבהירו כי חזקיהו מבין כעת את תלותו המוחלטת בקב"ה (בשונה מהתנהגותו העצמאית עד עתה). לתשובתו של חזקיהו מצטרפת כנראה גם הדחת שבנא מהיות "על הבית", בין

ובבריתות מדיניות. ושוב: הביקורת אינה על עצם הביצורים, כי אם על ההקשר הרוחני שבו הם נבנים.

התהום האחרונה נכרתה לאחר התשועה הגדולה מאשור: הנביא ציפה כי עתה לפחות יכיר חזקיהו באופייה הנסי המובהק של הישועה – "בחרב לא איש" (ישעיהו ל"א, ח) – ולא ייחס לעצמו חלק כלשהו בה בשום צד ועניין; ומכאן תגובתו הקשה והחמורה כל כך על הצגת אוצרות בית המלך, שמקורם בביזת מחנה אשור המוכה בדרך נס, בפני שליחי מלך בבל.

המכנה המשותף לכל הפערים הללו בין מעשיו של חזקיהו ובין עמדת הנביא הוא שכולם נובעים מתפיסת חזקיהו את מלכותו כבעלת מעמד עצמאי ומהתעלמותו מן הזיקה ההדוקה הנדרשת בינה ובין רצון ה', זיקה שאחת הדרכים למימושה היא הקשר הרציף עם הנביא. את הקשר הזה חדל חזקיהו לממש כבר בתקופה מוקדמת של מלכותו – כפי שהתבטא בברית כנגד אשור, בעבודות הביצורים ובמגמתן, בשחיתות השלטונית בירושלים וביחסו למשלחת הבבלית – ולמעשה הוא פנה לעצת הנביא רק בשעת המשבר הגדול ביותר של ימי מלכותו, רק כאשר "כח אין ללדה".

סיכום

בחלקו הראשון של השיעור בחנו את ניסיונו של חזקיהו להידמות לדוד ולשלמה, לקומם את מלכות בית דוד ולהחזיר את עטרתה ליושנה. בחלק השני עמדנו על מערכת היחסים המורכבת בין חזקיהו ישעיהו, המהווה חלון להתבוננות ביחס בין המלך והנביא – בין חיי הנצח של האומה ובין חיי הלאומיים הזמניים.

בשיעור הבא נמשיך בע"ה לבחון היבטים שונים באישיותו של חזקיהו ונרחיב עוד על תפיסתם של חז"ל את דמותו.

-
- כל הזכויות שמורות לשיבת הר עצינן ולרב יצחק לוי, תשס"ו
- עורך: בעז קלוש
-
- בית המדרש הווירטואלי שליד ישיבת הר עצינן
- האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
- האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
-
- משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
- דוא"ל: office@etzion.org.il
-

לדברי הרב קוק, במחלוקת על האיזון הנכון גברה יד הנבואה: אמנם למראית עין הייתה יד המלוכה רוממה, שהרי בסופו של דבר הנביא הוא שבא לבקר את המלך; אך מי שהתייסר היה המלך. בכך מורה המדרש לקח התקף, על פי דרכנו, להנהגתו של חזקיהו עצמו: "שלפעמים חובה להכניע ההשקפה הזמנית מחסן הלאומי בהתנגדה לתעודה נצחית" (שם).

המפגש האחרון בין ישעיהו וחזקיהו מלמד שכללות הכול נותרה בחזקיהו איזו גבהות לב (דה"ב ל"ב, כה), המתבטאת במידה מסוימת של ייחוס הישועה לעצמו, בהראותו את אוצרותיו לשליחי מלך בבל. הנה כי כן, לאחר שקיבל הקב"ה את תפילתו ותשובתו והושיע אותו ואת ירושלים, שב חזקיהו ורואה את מלכותו כבעלת מעמד עצמאי, שאינו תלוי ישירות בקב"ה, ומייחס לעצמו בעקיפין את הישועה הגדולה. על כך מגיב הנביא בנבואתו החמורה ביותר לחזקיהו – הנבואה על גלות בבל – שבה, ככל הנראה, מסתיים הקשר בינו ובין חזקיהו. תגובתו של חזקיהו לנבואה זו – "טוב דבר ה' אשר דברת... הלוא אם שלום ואמת יהיה בימי" – מחזירה אותנו לביקורתו של רב המנונא במסכת ברכות לפי פירושו של הרב קוק: ביכור ההווה והזמני על פני הנצח.

דומה שבמערכת היחסים המורכבת והנפתלת הזו בין חזקיהו וישעיהו מאיר המקרא את מערכת היחסים הראויה בין מלך ונביא. וכאן עלינו לשאול: מה באמת ציפה ישעיהו מחזקיהו? כלום סבר שיהודה בכלל וירושלים בפרט תוכלנה לעמוד כמות שהן בפני התקפה אשורית ומצור?!

נראה שהתהום שבין מדיניותו של חזקיהו ובין ציפיותו של הנביא הימנו נפערה בכמה תחומים.

ראשית, ישעיהו הסתייג מעצם ארגון הברית הבינלאומית כנגד אשור והעמידה בראשה: "כי כה אמר א-דני א-להים קדוש ישראל בשובה ונחת תִּנְשְׁעוּן בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם ולא אביתם" (ישעיהו ל, טו). זוהי גישה עקיבה של הנביא, שאותה ביטא גם בימי אחז: "הַשְׁמֵר וְהִשְׁקֵט אל תירא ולבבך אל ירך משני זנבות האודים העשנים האלה בחרי אף רצין וארם ובן רמליהו" (שם ז, ד). לפי גישה זו, עיקר תפקידו של המלך בתיקון רוחני פנימי של העם והמדינה – "להכין אתה ולסעדה במשפט ובצדקה" – ולא ביזמות צבאיות בינלאומיות (וזאת מלבד הבעיה הרוחנית שבעצם ההישענות על מלך זר במקום על הקב"ה). ודאי שהמלך צריך להגן על המדינה, ואין כוונת הנביא למנוע ממנו לבצע את חובתו זו; השאלה היא באילו דרכים עושה זאת המלך ומתוך איזה יחס לקב"ה.

יתר על כן, התמקדותו הקיצונית של חזקיהו במדיניות חוץ הייתה כרוכה בהזנחת התחום הרוחני-חברתי ואפשרה את השחתת השלטון והעם, כיוון שהובל, ככל הנראה, על ידי שבנא אשר על הבית.

גם הפעילות הביצורית, הלגיטימית כשלעצמה, לקראת אפשרות של מצור אשורי, צריכה הייתה להיעשות מתוך הבנה שרק בהליכה עם הקב"ה ובדרכיו, תוך תיקון המידות והתייעצות עם הנביא, יניבו הביצורים את התוצאות הרצויות – אך לא בדרך של "פחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח, יז) ושל הוללות המבטאת ביטחון שווא בביצורי העיר